

Ulrich Beck

Den kosmopolitiska staten

En realistisk utopi

Den globala terrorismen är en del av risksamhället och suddar ut gränsen mellan inre och yttre säkerhet. Ulrich Beck drar slutsatsen att dagens stater paradoxalt nog måste de-nationalisera och trans-nationalisera sig själva för att värna sina nationella intressen.

Den globalt verksamma terrorismen har inlett en nytt kapitel i världsrisksamhället. Man måste skilja mellan själva attentatet och det terrorhot som därmed blir universellt. I slutänden är det inte själva risken som är politiskt utslagsgivande, utan varseblivningen av den. *What men fear to be real is real in its consequences* – rädsla skapar sin egen verklighet. Kapitalism kräver optimism, men denna smulas sönder av det kollektivt upplevda terrorhotet vilket kan försätta den redan vacklande världsekonomin i kris. Den som uppfattar världen som en terrorrisk blir handlingsförlamad. Det är den första fällan som terroristerna har gillrat. Den andra fällan är att den varseblivna och politiskt instrumentaliserade terrorriskerna skapar säkerhetsbehov som utplånar frihet och demokrati, alltså just det som gör det moderna så överlägset. Om vi plötsligt tvingas välja mellan frihet och överlevnad, då är det redan för sent, eftersom de flesta kommer att välja bort friheten.

Det är alltså inte risken som utgör den största faran utan varseblivningen av den, som leder till att vi börjar fantisera om farorna och deras motåtgärder vilket i sin tur berövar det moderna samhället dess handlingsförmåga. Lösningen heter nattsvart cynism. Hur många gånger har vi inte upplevt och överlevt världens undergång: Seveso, Tjernobyl, klimatförändringar, förgiftade livsmedel, galnakosjukan. Men huvudproblemet som vi står inför efter attentaten i New York och Washington är hur mycket frihet och hur mycket säkerhet, alltså också hur mycket osäkerhet, som behövs för att överleva.

Frågan om vad som skulle ena världen har tagits upp och diskuterats många gånger. Ett kreativt svar har varit: En attack från Mars. Denna terrorism är en attack från det inre Mars. För ett kort historiskt ögonblick står de oeniga lägren i alla fall enade mot den gemensamma fienden.

Det är just den universella aspekten av terrorhotet mot världens länder som gör kampen mot den globala terrorismen till en utmaning för den internationella politiken. Allianser bildas över motståndarlägrens gränser, regionala konflikter stävjas och på så sätt blandas världspolitikens kort om. Det är häpnadsväckande hur snabbt och radikalt den amerikanska utrikespolitikens prioriteringar har förändrats. Nyligen dominerades Washingtons politiska tänkande och agerande av planerna på ett nationellt missilförsvar, men nu är det inte tal om det längre. Istället tycks man börja inse att inte heller ett perfekt missilförsvar hade kunnat förhindra attentatet, det vill säga att USA inte kan

trygga sin inre säkerhet genom en teknisk–nationell soloprestation utan bara genom en global allians. Rivaliteten med Peking och Moskva anses – åtminstone för tillfället – inte lika viktig som de mer brådskande angelägenheter som till exempel kräver samarbete med Ryssland för att "försvara" USA:s inre säkerhet i Afghanistan.

Kraften i den gemensamma antiterrorismen har också förbättrat EU:s möjligheter att agera. Plötsligt suddas kontrasterna mellan de rivaliserande europeiska länderna ut och fram träder likheterna – inom Europa, men också mellan européer och amerikaner: Dåliga tider för euroskeptikerna! Härliga tider för Storbritanniens inträde i euroland!

Vad skulle då kunna möjliggöra politisk handling i globaliseringens tidsålder? Mitt svar lyder som följer: Att vi blir medvetna om farornas globalitet, som mjukar upp och gör den internationella och nationella politikens till synes oföränderliga system formbart. Man måste skilja mellan riskerna som hotet medför och de möjligheter som det öppnar. Världsrisksamhällets dolda möjligheter måste betraktas som politiska sidoeffekter av hoten mot liv och lem. I så måtto skapar rädslan en kvasirevolutionär situation i världspolitiken, som kan utnyttjas på helt olika sätt. Den kan leda till att den isolationism som präglat den amerikanska inrikespolitiken upphör, ett utrikespolitiskt uppdrag som bidrar till att mildra nationell rivalitet och regionala konflikter, men också till "rättfärdiga krig" som producerar skaror av nya självmordsterrorister, minskade fri- och rättigheter, protektionism och demonisering av den kulturellt andre.

Terrorattackerna stärker staten, men underminerar och detroniserar två hittills tongivande idéer: nationalstaten och den nyliberala staten. Nyliberalism och idén om den fria marknaden anses var nyckeln till framtiden. De senaste två decennierna har deras makt kommit att bli närmast hegemonisk. Det är naturligtvis för tidigt att tala om nyliberalismens slut, men det globala terrorhotet ger en försmak om de konflikter som globaliseringen drar in världen i. Och i tider av dramatiska globala konflikter förlorar principen om att ersätta politik och stat med ekonomi mycket snabbt i trovärdighet. På frågan om de 40 miljarder dollar som USA:s regering begärde av kongressen för *the war against terror* samt återuppbyggnaden inte stred mot den nyliberala ekonomiska politik som Bushregeringen gick till val på, svarade dess talesman lakoniskt: "Den nationella säkerheten har prioritet."

Men nationell säkerhet – det är den andra viktiga saken vi kan lära av terrorattackerna – är inte nationell säkerhet längre. Visst, det har alltid funnits allianser. Men den stora skillnaden är att det idag krävs globala allianser inte bara för den yttre, utan också för den *inre* säkerheten. De åtskillnader mellan inre och yttre, polis och militär, brott och krig, krig och fred, som ligger till grund för vår världsbild har upphävts och måste definieras och läggas fast på nytt. Men härigenom förvandlas också nationalstatens kategori till en zombiekategori.

Förr var utrikespolitiken en fråga om val, inte nödvändighet. Idag råder däremot ett nytt både–och–klimat: utrikes- och inrikespolitik, nationell säkerhet och internationellt samarbete flätas samman. Ställda inför hotet om en global terror (men också de hotande klimatförändringarna, migrationen, den organiserade kriminaliteten) finns det bara ett sätt att uppnå nationell säkerhet på, och det är transnationellt samarbete. Paradoxalt nog måste staterna de–nationalisera och trans–nationalisera sig själva för att värna sina nationella intressen, alltså göra avkall på sin suveränitet för att kunna hantera sina

nationella problem i en globaliserad värld. Efter terrorattackerna har den tyska inrikespolitiken blivit en viktig del av USA:s inre säkerhetspolitik, det vill säga av den amerikanska utrikespolitiken och därmed av Tysklands, Frankrikes, Pakistans, Storbritanniens, Rysslands och många andra länders sammanflätade inrikes-, utrikes- och försvarspolitik.

Max Weber utgick från att beslutet om krig och fred tillhörde statens grundläggande egenskaper. Jag bor i München. Vem representerar Münchens invånare när det skall beslutas om krig och fred? Münchens kommunalfullmäktige? Bayerns regering? Den tyska förbundsdagen? Förbundskanslern? Europaparlamentet? Europeiska kommissionen? NATO? USA:s president? FN:s säkerhetsråd? Detta må vara formellt reglerat, men i praktiken har det blivit oklart. Det ursprungligen nationella beslutet om krig och fred är inte längre en autonom angelägenhet för enskilda stater. Det som utgjorde en oupplöslig enhet för Max Weber – suveränitet och statsstatus – gick skilda vägar för länge sedan. Detta innebär att staternas handlingsförmåga de facto måste betraktas begreppsligt och härledas politiskt oberoende av den tidigare synen på suveränitet och autonomi.

Det globala terrorhotet inleder en ny era av transnationellt och multilateralt samarbete. Det leder inte till en renässans för nationalstaten, utan till upptäckten och utvecklingen av det som jag kallar för *kooperativa transnationalstater*. I globaliseringens tidsålder hindrar de nationella utgångspunkterna det transnationella uppfinnandet av det politiska och av vad en stat kan vara. Idag blir detta tydligt i de geopolitiska frågor som plötsligt har uppstått rörande en "inre säkerhet" utan gränser i före detta nationalstater och det kan också appliceras på diskussionerna om hotande klimatförändringar, global fattigdom och mänskliga rättigheter.

Man kan skönja två idealtyper av transnationellt samarbete stater emellan: *transnationella övervakningsstater* och *kosmopolitiska stater*. Med den nya makten som samarbete skapar riskerar övervakningsstaterna att utvecklas till fästningsstater som betonar säkerhet och militär medan frihet och demokrati blir av underordnad betydelse. Redan höjs röster som menar att västvärldens samhällen – som är bortskämda med fred och välfärd – saknar den nödvändiga förmågan till strikt gränsdragning mellan vän och fiende och inte är beredda att offra det företräde som de mänskliga rättigheternas under hittills har haft till förmån för de åtgärder som de idag måste vidta för att försvara sig själva. Pratet om att konstruera ett västerländskt citadell är vida spritt och kommer säkert att vinna ytterligare terräng under de kommande åren: För globaliseringsvinnarna finns nyliberalismen, för globaliseringsförlorarna återstår rädslan för terrorism och utlänningar – och lagom doser av rasismens gift.

I framtiden kommer det istället att bli viktigt att fråga: Vad strider ni, vad strider vi *för*, när vi bekämpar den transnationella terrorismen? Svaret skulle kunna vara ett kosmopolitiskt statssystem som bygger på att man accepterar att andra är annorlunda.

Nationalstater utgör ett hot mot den inre mångfald, mot de dubbla och flerdubbla lojaliteter, mot de *flows* och *fluids*, som i globaliseringens tidsålder ofrånkomligen existerar inom de egna gränserna. Kosmopolitiska stater betonar däremot nödvändigheten av att förena självbestämmande med ansvar för andra, främlingar innanför och utanför de nationella gränserna. Det handlar inte om att bestrida eller rentav fördöma självbestämmande – tvärtom: Detta måste befrias från sin nationella trångsynthet och kombineras med en

kosmopolitisk öppning mot världens intressen. Kosmopolitiska stater kämpar inte bara mot terrorn, utan också mot *orsakerna* till terrorn i världen. Genom att lösa globala problem som framstår som olösliga på den egna, nationella nivån, återupprättar och förnyar de politikens förmåga att påverka och övertyga.

Kosmopolitiska stater bygger på principen om statens nationella indifferens. Precis som 1600-talets religiösa inbördeskrig tog slut genom att man i westfaliska freden skilde stat och religion åt, skulle – det är min tes – svaret på 1900-talets nationella världs(inbördes)krig kunna vara att skilja stat och nation åt. På samma sätt som det är den areligiösa staten som överhuvudtaget gör det möjligt att utöva olika religioner, skulle de kosmopolitiska staterna behöva garantera de nationella och religiösa identiteternas samexistens genom principen om konstitutionell tolerans.

Det är på detta sätt man kan och måste ompröva det politiska Europaexperimentet, som ett experiment i kosmopolitisk statsbildning. Ett kosmopolitiskt Europa som hämtar sin politiska kraft inte bara ur den globala kampen mot terrorism, utan också ur bejakandet av och förmågan att hantera den europeiska nationella mångfalden, inklusive dess förtjusande tjurskallighet. Detta skulle kunna vara – eller bli – en fullkomligt realistisk utopi.

Published 2002-02-19
Original in German
Translation by Svenja Hums
Contribution by Ord eurozine
© Ulrich Beck